

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Några okända uppländska runinskrifter

Jansson, Sven B. F.

Fornvännen 257-280

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1946_257

Ingår i: samlar.raa.se

NÅGRA OKÄNDA UPPLÄNDSKA RUNINSKRIFTER

AV

SVEN B. F. JANSSON

Vid Fällbro i Täby sn, Uppland, upptäcktes våren 1946 en runristning i fast berg. Fyndet anmäldes av kapten A. E. O. Schultzberg, Djursholm.

Runhällen befinner sig på Hagby mark, i en brant stupande bergvägg, 90 m SSV om Fällbro mangårdsbyggnad, 20 m SV om landsvägen Hagby—Fällbro. Bergknallen bildar den nordöstra kanten av det stora gravfält, som på kartan över fornlämningar i Täby har nummer 37, se Svenska fornminnesplatser nr 33 (Stockholm 1945, s. 57). Från landsvägen gör hällen ett vackert intryck, se fig. 1. Rikshuvudvägen Stockholm—Norrtälje skall gå omkring 70 m VSV om ristningen, som alltså beklagligtvis icke kommer att kunna ses från denna nya väg.

Fig. 1. Den nyfunna runhällen vid Fällbro, Täby sn.
The recently discovered rune-stone at Fällbro, parish of Täby.

Samtliga bilder i uppsatsen tagna av fotografen N. Lagergren.

Fig. 2. Runhällen vid Fällbro.
The rune-stone at Fällbro.

Hällen visade sig vara starkt vitt-rad och var vid mitt första besök helt övervuxen med lavar och mossa, varför det icke är så förvånande, som det i förstone kan förefalla, att den varken har iakttagits av folket på orten eller av någon av Riksantikvarieämbetets inventerare.

Ristningens höjd är 2,23 m och dess bredd 1,14 m. På grund av svår vittring ha vissa partier av ristningen gått ohjälpligt förlorade. Ovanför runbandet står en mansfigur, vars detaljer numera icke heller kunna fullständigt redas. Inskriften börjar nedtill på hällen, mellan kopplet och den korsande foten, alltså icke, som man skulle ha väntat, vid ormhuvudet, se fig. 2. Inskriften lyder:

· uikr · uk · utryk · uk · bali · lata · raisa · mirki · ifr · faþur sn
           5   10   15   20   25   30   35   40
 · rauþkar · uk skib · þu - - - - i - a - - - - i - ifi · uk - - - - . . . skib ·
           45   50   55   60   65   70   75   80
 fa - t
       85

»Vig och Otrygg och Balle låta resa märket efter sin fader Rodger och . . .»

Till läsningen: 2 i har mitt på huvudstaven en fördjupning, som möjligen är huggen. Runan skulle alltså kunna uppfattas som e. I 3 k finnes t. v. om huvudstaven en fördjupning, som liknar vänstra bistaven i ett m; denna fördjupning har samband med en stor spricka i hällen och gör knappast intryck av att vara huggen. R. 3 k kan emellertid icke betraktas som fullt säker. I 7 u finnes en fördjupning som möjligen är huggen; runan skulle kanske alltså kunna vara y. Mellan 26 a och 27 m finnes ett ornament i slingan. 28 i är ej stunget. 33 i är sannolikt ej stunget. Efter 40 r saknas sk. Efter 43 r finnes en rund fördjupning som verkar huggen. 46 þ har förlorat bistavens övre del. 47 k är ej stunget. Bistaven i 48 a är svag. 52 s är skadat och otydligt. Efter 55 b finnes sannolikt ett skiljetecken, som snarast ser ut som ett kryss. Därefter går en djup spricka över ristningen. Avståndet mellan 55 b och 56 þ är 17 cm, ett avstånd som skulle kunna ge plats åt två runor. Sannolikt har emellertid aldrig någon runa stått på detta parti. 57 u har oregelbunden form. Därefter följa i slingan två snedställda linjer, som väl böra uppfattas som huvudstavar. Efter r. 59 finnes mitt i slingan en fördjupning, som gör intryck av att vara

huggen. Sedan synes en tydlig hst och spår av en rundad bistav. På andra sidan det bitande ormhuvudet en hst utan spår av bistavar. Därefter mycket svaga spår av en runa (62). 63 a är jämförelsevis tydligt. Av r. 64 återstå endast ytterst svaga spår. I r. 65 är huvudstaven tydlig; möjligen ha 64 och 65 tillsammans bildat en runa — ett u. Av r. 67 endast svaga spår. I r. 68 är huvudstaven tydlig och man kan möjligen skönja svaga spår av en u-bistav. Huvudstaven i r. 69 är säker; runan gör intryck av att ha varit i. Därpå följer en avlång fördjupning, som utgår från övre slinglinjen. Den verkar huggen och kan kanske vara rester av ett svensk—norskt s. Efter denna runa (70 s?) finnes lågt i slingan en rund fördjupning, som icke förefaller att vara huggen. 71 i är relativt säkert. Detsamma gäller 72 † och 73 i, medan däremot runorna 74 u och 75 k äro osäkra. Därefter kunna tre huvudstavar spåras. I r. 77 finnes en bågböjd fördjupning, som ger runan någon likhet med ett stupmaþr, men fördjupningen är knappast huggen. I r. 81 finnes t. v. om huvudstaven en fåra, som möjligen är huggen. Av r. 85 återstå endast svaga spår.

Vig är ett mycket sällsynt namn. Det var tidigare känt endast från två runristningar, en uppländsk och en sörmländsk. Namnet är troligen ursprungligen ett binamn; adjektivet *vigher* betyder ju i fornsvenskan 'stridsduglig', 'vapenför'.¹

Namnet Otrygg är känt från hela Norden och har i motsats till Vig tydligen varit ganska vanligt i Sverige under 1000-talet. Det är belagt i fem tidigare kända uppländska runinskrifter, i en sörmländsk och en öländsk.² Också detta namn är ursprungligen ett binamn, 'den otrygge, svekfulle'.

Namnet Balle är ju ett i runinskrifter välkänt namn, beroende på att det har burits av en av våra mest berömda runristare. Eljest är det emellertid mycket sällsynt. Såvitt jag vet har det hittills endast varit säkert belagt en gång i det stora runnamnförrådet som namn på någon annan person än runmästaren. Att det på den nyfunna Fällbrohällen icke kan vara fråga om ristaren Balle är emellertid ganska säkert. Denne härstammade nämligen av runstenarna att döma sannolikt från Björksta sn i östra Västmanland och har sålunda icke varit Täby-Rodgers son. Sönernas namn äro alltså alla tidigare styrkta. Faderns namn Rodger bör väl, trots den egendomliga — folketymologiska(?) — stavningen uppfattas som *HroðgæiRR*, ett välbekant germanskt mansnamn. Det är sammansatt av de två substantiven **hrōþ-*, 'ära', och *gaiz, 'spjut' och möter oss i isländskan som *Hróðgeirr*, i fornsvenskan som *Rodhger*. Namnet finnes kvar i svenskan i den från tyskan lånade formen *Rutger*. Franskans *Roger* är samma namn. Namnet är sparsamt belagt i runinskrifterna: Sö 11, Gryts kyrka, *roþkai*s gen.; Sö 173, Tystberga, Tystberga sn *hruþkair*; Sö 220, Blista, Sorunda sn *roþkair*.

¹ Se Upplands runinskrifter, n:r 47.

² Se Södermanlands runinskrifter, n:r 217.

Det är beklagligt, att inskriftens senare del — ett 20-tal runor — icke går att läsa med någon säkerhet. Det förefaller onekligen, av de bevarade runresterna att döma, som om det just på det utvittrade partiet hade stått något särskilt intressant. Så förhåller det sig f. ö. obehagligt ofta med skadade inskrifter. I runföljden 68—73 finnas måhända spår av ristarens namn. Även om detta icke har bevarats kan man på grund av karakteristiska runformer, ornamentik och formulering attribuera den nyfunna runhällen till den i dessa trakter av Uppland välkände ristaren *Visäte*. Det är här tillfyllest att hänvisa till runorna 33 f och 36 f, där den nedre bistaven har samma längd som den övre och sålunda icke når upp till ramlinjen, samt till formuleringen *lata · raisa*, som är en annan av *Visätes* ristaregendomligheter. Han använder nämligen vid pluralt subjekt i regel presens av verbet 'låta' i stället för det normala *litu* 'låto'.

Anmärkningsvärt är också ur en annan synpunkt uttryckssättet *lata · raisa · mirki*. Att nyttja verbet *resa* i samband med denna ristning i en fast berghäll är ju högst oegentligt. Man hade ju här väntat ett 'rista hällen', 'göra märke' eller dylikt. Det finnes emellertid i runinskrifterna flera exempel på att verbet 'resa' tanklöst har använts även om ristningar i fast berg. Uttrycket 'resa sten' har, på grund av att de resta runstenarna voro mångdubbelt flera, blivit ett schablonmässigt uttryckssätt.³

Hittills har endast en *Visäte*-runhäll varit känd, den väldiga ristningen vid Granby, Orkesta sn.⁴ Där använder *Visäte* den korrektare formuleringen *lata hakua* 'låta hugga'.

Den nyfunna runhällen ligger i en trakt där runminnesmärkenas antal är större än någon annanstans. Här är Jarlabankes bygd. Strax söderut vid samma väg, vid Fällbro bro, finnas två runhällar, och mellan dem och den nyfunna ristningen står den runsten som omtalar, att Jarlabanke, Joruns son, är död.

»Anno 1672 den 30 Majj, höltz effter Kongl. May:ts Nädigste Placat och hans Greffl. Excell. Högwälborne Herr Landzhöfdingens alfwarlige ordre, een Ransakning och inquisition om gamla Monumenter och Antiquiteter Vthi Åsunda Häradh.»⁵ Under Tillinge socken meddelas:

³ Se S. B. F. Jansson, Om Norges yngre runinskrifter... Fornvännen 1943, s. 250.

⁴ Upplands runinskrifter, n:r 337.

⁵ Ransakningar om antiquiteterna 1667—84 (K. B., sign. F. 1. 9: 1).

Fig. 3. Tillingestenens nuvarande plats.
The present site of the Tillinge stone.

»Widh Mählby finnes een hög Runesten. Item finnas någre Under Kyrkio Murarne, på hwilcka synes allenast någre Bookstäfwer, på dhe sydorne som wth liggia.» Med denna senare, något missvisande uppgift åsyftas i Ransakningarna säkerligen den runsten, som enligt J. Peringskiölds *Monumenta IV*⁶ ligger i »Tillinge körke gafel. Wester.» Enligt *Upplands Fornminnesförenings Tidskrift* (II, s. 123) låg stenen »som hörnsten under nordvestra hörnet, men endast obetydligt af ristningen är synligt». . . Runinskriftsinventeringen i Uppsala län 1941 (ATA): »Runstenen ligger som grundsten med runorna uppåt i tornets nordvästra hörn. Från tornets hörn till runstenen är det 1 m. Endast en mindre del av runstenen är synlig utanför muren. . . Då sannolikt en betydande, hittills ej läst, del av inskriften döljes av muren, bör runstenen tagas fram.» Den i inventeringsprotokollet föreslagna åtgärden utfördes genom Riksantikvarieämbetets försorg hösten 1946. Stenen restes intill kyrkans västra mur, mellan de båda kyrkportarna, se fig. 3.

Stenarten är grå granit. Höjd över marken 1,69 m, bredd 1 m. Rist-

⁶ K. B., sign. F. h. 4.

ningslinjerna äro mycket smala och grunda, men i stort sett tydliga. Inskriften lyder, se fig. 4:

uifas	- - . . .	: risa	: stin	: þino	: ub	: at	: kuþmunt	: bruþur	: sin	:
5		10	15	20	25	30	35	40		
han : uarþ : tuþr : a : srklanti kuþ halbi : ant : ans										
45	50	55	60	65	70					

»Vifast (lät) resa upp denna sten efter Gudmund, sin broder. Han blev död i Särkland. Gud hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Före 1 u finnas inga säkra spår av skiljetecken. Av r. 6 återstår endast ett kort stycke nedtill. Av r. 7 finnes endast ett obetydligt spår vid nedre ramlinjen. På båda sidor om detta spår finnas korta avlånga fördjupningar som icke kunna bestämmas som huggna. Efter r. 7 är stenen avslagen 19 cm. Därefter ser man undre punkten av ett skiljetecken. I runföljden 8 r—18 i ha runorna förlorat topparna därigenom att stenens kant har slagits av. 9 i är ej stunget. 13 t har förlorat bistavarna, så när som på deras ändpunkter, vilka skönjas i stenens kant. 14 i är säkert; de fördjupningar som korsar huvudstaven äro naturliga. R. 17 har sannolikt varit t, ty upptill finnas fördjupningar på de platser där man väntar t-bistavarnas ändpunkter. 18 i är säkert. 20 o har bistavar endast t. h. om huvudstaven. Båda bistavarna äro grunda. 21 u och 22 b äro tydliga. R. 26 u har förlorat bistaven i en stor flagring, som når fram till 27 þ. Avståndet mellan 26 u och 27 þ talar för att runan har varit u. I 32 b mötas bistavarna på huvudstavens mitt, vilket icke är fallet med inskriftens två övriga b-runor, 22 b och 67 b. Av r. 60 återstår endast ett mycket kort stycke av toppen; nedre delen har flagrat bort. Under det korta runspåret finnes en kraftig punktlänkande fördjupning, som säkerligen är naturlig och icke utgör undre punkten av ett skiljetecken. 61 k är ej stunget. Efter 63 þ och 74 s saknas skiljetecken.

Det intressantaste i inskriften är självfallet upplysningen, att brodern Gudmund föll i Särkland, d. v. s. i Saracenernas land. Detta Särkland har legat vid Kaspiska havet, där den viktiga »Volgavägen» mynnade.

Den nu upptäckta runristningen är som bekant icke den enda, som omtalar detta avlägsna land på gränsen mellan Europa och

Fig. 4. Tillingestenen.
The Tilling stone,

Asien. Förut var namnet Särkland känt från följande runinskrifter:

1) Strängnäs, Domkyrkan (Södermanlands runinskrifter n:r 279. 2) Strängnäs, Domkyrkan (Sö 281). 3) Gripsholm (Sö 179). 4) Lundby, Lids s:n (Sö 131). 5) Runbrynet från Timans i Roma, Gotland (Gotländskt arkiv 1941, s. 7—14). De fem anförda inskrifterna lyda:

1) (fragmentariskt bevarad) ai ... ūa : - - a - ... uni × aimunt ...
sunarla : a : serkl ...

»E ... (lät) hugga stenen ... Emunds söner ... söderut i Särkland.»

2) (fragmentariskt bevarad) ... alui : lit : kira : kubl : ifti ... burþur :
ulfs · þir · au ... miþ · ikuari : o : sirk · laþ ...

»(kvinnonamn) lät göra minnesmärket efter ... Ulvs broder. De ... österut ... med Ingvar i Särkland.»

3) × tula : lit : raisa : stain : þinsat : sun : sin : haralt : bruþur : inkuars :
þair furu : trikila : fiari : at : kuli : auk : a : ustarlar : ni : kafu :
tuu : sunar : la : a sirk : lan : ti

»Tola lät resa denna sten efter sin son Harald, Ingvars broder.
De foro manligt / fjärran efter guld / och österut gävo / örnen
föda / föllo söderut / i Särkland.»

4) : sbiuti : halfþan : þair : raisþu : stain : þansi : effir : skarþa : bruþur
sin : fur : austr : hiþan : miþ : ikuari : o sirklant : likr : sunr iuintar

»Spjute, Halvdan, de reste denna sten efter Skarde, sin broder.
For österut hädan / med Ingvar. / I Särkland ligger / sonen till
Öjvind.»

5) : ormiga : ulfuair : krikiar : iaursalir islat : serklat

»Ormiga, Ulvar. Grekland. Jerusalem. Island. Särkland.»

Om man undantar det säregna gotländska runbrynet, härröra alla dessa tidigare kända runinskriftsbelägg på namnet Särkland sålunda från Södermanland, och den nyfunna Tillingeristningen skulle då vara den enda runsten utanför detta landskap, där namnet förekommer.⁷

⁷ Möjligt är dock kanske, att Särkland förekommer i ännu en uppländsk inskrift, nämligen på Steninge-stenen, Husby-Årlinghundra sn (U 439). Den runstenen är tyvärr sedan mitten av 1600-talet försvunnen och man är därför hänvisad till Johannes Bureus' läsning. Bureus undersökte inskriften den »8 Mai (15)95 j regnet». Enligt honom slutar inskriften: isturþi × austr × skibi × maþ ikuari askalat —

De fem ovan anförda sörmländska runinskrifterna där Särkland finnes äro alla s. k. Ingvarsstenar. Under sådana omständigheter är det skäl att undersöka, om också Tillingestenen på ett naturligt sätt låter infoga sig i denna synnerligen viktiga runstensgrupp. Vad man då främst bör taga hänsyn till är ristningens ålder och läge.

Tillingestenen bör snarast räknas till de intressanta ristningarna i »Gunnarsstil». Ristningstekniken är t. ex. med sina smala, skarpa linjer högst karakteristisk. Till ålderdomliga drag måste ornamentiken samt skrivningar som *risa*, *stin*, *þtino* hänföras. Det är uppenbart, att Tillingestenen icke har tillkommit senare än Ingvarsstenarna och man torde kunna säga, att den är ristad vid ungefär samma tidpunkt som de ålderdomligare stenarna i denna i avseende på såväl ornamentik som skrivningar och runformer skiftande, ganska oenhetliga grupp.

Också läget är i detta sammanhang av stor betydelse. Visserligen känna vi icke stenens ursprungliga plats, men det torde icke vara för djärvt att räkna med, att den en gång har rests i närheten av kyrkan eller åtminstone inom Tillinge sn. Som bekant tillhöra Ingvarsstenarna i stort sett Mälabygderna, finnas huvudsakligen inom ett område, som kan angivas med namnen Strängnäs, Mariefred, Sigtuna och Enköping. Av runstenarnas läge är det tydligt, att det i första hand har varit

Detta slut tolkas av J. Peringskiöld i *Monumenta* 3 (K. B. sign. F. h. 3): »han styrde österuth Skeppen med Ingwar (konung) til Österländerna». Peringskiöld fortsätter (a. a. bl. 141): »Doch will iag inthet förtijga att Bureus hafwer här läsit de eftersta orden således: is styrdi auster skipi mäd gwärr i Skelet; gifwandes där på sin uthtydning: is gubernavit in orientem Naves cum bello ad limites . . . Och effter Bureus här på Steninge Stenen läsit . . . som det står i afritningen a Skalatu, ty hafwer en annan Man gissat att det skulle wara *Askalon* Seythernas Stad i Phancia, som förmenes således hafa namn af göthernas Skepp, dem de kalla *ask*. Ja man kunde och til öfwerflöd för de sidsta orden läsa . . . i *asialatum* . . . till asialanden. Men iag lemnar all sådan fåfängia i sitt wärde, bewisandes af våra Historier att Konung Ingvar . . . farit til Österländerna med en stor krigsmacht och Skeppflota, hwilken med honom i Estland aldeles blef slagen; ty derom talar Snorre Sturleson cap: 36 . . . Ja Estländerna nämnas uthtryckeligen på himmelsbärgs Runstenen wid Olafsbro i Redwägshärad» d. v. s. Västergötlands runinskrifter n:r 181. Peringskiölds förslag, att i de sista runorna på Steningestenen se namnet Estland har sedan godtagits av samtliga forskare, som ha behandlat inskriften: N. R. Brocman (1762), Carl Säwe (1872), Sophus Bugge (1891), Emil Olson (1912) och Elias Wessén (1945). Vid behandlingen av U 439 skriver den sistnämnde (Upplands runinskrifter II: 2, s. 234): »Den vanskligaste punkten i inskriften är den sista runföljden . . . *askalat* — . . . Här föreligger säkerligen någon felläsning . . . Det namn, som ligger närmast till hands och bäst låter förena sig med Bureus' läsning är *Æistaland* Estland.» Trots detta torde icke den möjligheten kunna förnekas, att Bureus' felläsning kan ha bestått i att han har läst *a skalati* i st. f. *a srklati*. Detta kan ej avgöras förrän man har lyckats att återfinna runstenen, som med stor sannolikhet ligger i en brygga vid Steninge. Den gamla bryggan, som ligger omkring 250 m S om slottet, förtjänade att noggrant genomskåpas,

män från detta område som ha samlats till Ingvar den vittfarnes härnadståg.

Endast 5 km S om Tillinge kyrka (fågelvägen) ligger Svinnegarns kyrka och där finnes en berömd Ingvarssten. Dess inskrift lyder:

»Tjälve och Holmlög läto resa alla dessa stenar efter Bagge (Banke), sin son. Han ägde ensam för sig ett skepp och österut styrde i Ingvars här. Gud hjälpe Bagges (Bankes) själ. Eskil ristade.» På Mälarens motsatta strand finna vi så tre av de tidigare kända fyra runstenarna, som nämna Särkland. Fyndplatsen är sålunda också ett starkt stöd för tanken att Tillingestenen är en Ingvarssten.

I detta sammanhang böra nämnas den inskrift, som år 1938 påträffades i Stora Rytterns kyrkoruin i Västmanland⁸, samt den tyvärr endast delvis bevarade runsten, som för ett år sedan upptäcktes vid Alsta i Nysätra sn, Uppland.

Stora Rytterns ruin ligger 40 km (fågelvägen) VSV om Tillinge kyrka, nära Mälarens strand. Inskriften lyder:

+ kuþlefr + sete : stff : auk : sena : þasi : uffir : slakua : sun : sia : etaþr :
: austr · i · karusm ·

Inskriften bör såvitt jag förstår tolkas: »Gudlev satte stav och dessa stenar efter Slagve, sin son. Han dog österut i Chorezm», se a. a. s. 8 *Chorezm* ligger i samma trakt som Särkland och det förefaller mig sannolikt att också Slagve Gudlevsson har deltagit i Ingvar den vittfarnes ödesdigra färd.

Från Västmanland var endast en säker Ingvarssten känd, nämligen runstenen från Berga, Skultunå sn. Den står 25 km (fågelvägen) N om Stora Ryttern och utgör Ingvarsstenarnas hittills yttersta utpost åt nordväst.

Den nyss nämnda Alstastenen, se fig. 5, påträffades i oktober 1945 under arbeten med att befria en åker från stenar, som voro till hinder. Fyndplatsen ligger omkring 150 m ÖNÖ om Alsta mangårdsbyggnad. Det kan icke råda något tvivel om att runstenen ursprungligen har varit rest på denna plats. Som ovan framhållits är stenen endast ofullständigt bevarad; det som nu återstår utgör runstens rotända. Stenen, som har varit av betydande storlek har tydligen tidigt blivit avslagen jäms med markytan och rotändan har sjunkit ned i den lösa marken. Denna rotända stod vid mitt besök våren

⁸ Se S. B. F. Jansson, Runstenen i Stora Rytterns kyrkoruin, Västerås 1943,

Fig. 5. Alsta, Nysätra sn.
Alsta, parish of Nysätra.

1946 ännu kvar i lodrät ställning nere i åkern. Stenen lagades och restes genom Riksantikvarieämbetets försorg i kanten av åkern, 40 m SSV om den ursprungliga platsen.

Stenarten är grå granit. Fragmentets hela höjd är 0,88 m, höjden över marken är 0,65 m, bredden är 1,53 m. Ristningsytan är knottrig med många små, rundade fördjupningar. Inskrift:

... k × hulmk ... rs × liþ × kuþ hialbi ...

... »och Holmger(?) ... (Ingvar)s här. Gud hjälpe» ...

Till läsningen: I 1 k är huvudstaven skadad i kantbrottet. 6 k har förlorat bistavens övre hälft; runan är ej stungen. Före 8 s är stenen skadad. I skadans kant ser man svagt men jämförelsevis säkert den nedre hälften av en bistav till en r-runan. Efter 8 s finnes ett skadat skiljetecken i vilket endast den ena armen är tydlig. I 10 i finnes en grund fördjupning, som icke gör intryck av att vara huggen. Efter 11 þ finnes högt i slingan ett skiljetecken. 12 k har förlorat bistavens övre del; runan är ej stungen. 13 u har delvis förlorat huvudstaven i den spricka, som klyver stenen i två delar. 14 þ är inträngt mellan 13 u och 15 h; runan har sannolikt först uteglömts och av ristaren insatts efteråt. Mellan 14 þ och 15 h finnas högt i slingan fördjupningar, som möjligen äro rester av ett skiljetecken. 19 b har förlorat toppen i kantbortfallet, vilket även har fördärvat större delen av 20 i.

Alsta ligger omkring 20 km NÖ om Tillinge kyrka. Trots att endast en obetydligt del av inskriften är bevarad vågar man enligt min mening fastställa, att också denna sten har varit rest över någon (eller några) deltagare i Ingvarståget. Runorna 7—11 torde nämligen kunna suppleras [ikuar]s × liþ ×. Samma uttryck, »Ingvars här», förekommer i den nyss återgivna Svinnegarns inskriftens slut: austr × stu[rþi×] i × ikuars × liþ × kuþ hialbi × of × baka × askil raist.

Om mina antaganden äro riktiga, skulle forskningen numera i och med de tre »nya» runstenarna, från Tillinge, Stora Ryttern och Alsta,

Fig. 6. Runstenarna vid Hansta, Tillinge sn.
The rune-stones at Hansta, parish of Tillinge.

kunna räkna med 27 inskrifter som omtala Ingvars stolta färd mot österns lockande, ständigt vikande horisonter.

Inskriften på Tillingestenen gör ju, om man undantar den tankeväckande upplysningen om Särkland, ett ganska schablonmässigt intryck. Den innehåller emellertid ett ord, som kommer läsaren att rycka till. Det är *ub* i uttrycket [lit:] *risa : stin : þfino : ub* : Det obetydliga tillägget förekommer eljest aldrig i någon runinskrift i detta utomordentligt vanliga uttryck.

Anmärkningsvärt är, att Tillingestenen säkerligen icke är ristad av samme man, Eskil, som har signerat den ovan citerade Svinnegarnsstenen. Denne Eskil har eljest »uppenbarligen varit Ingvarstågets specielle runmästare.»⁹ Han har nämligen otvivelaktigt ristat åtminstone alla fem från den uppländska mälarbygden hittills kända Ingvarsstenar. Icke heller Stora Rytternstenen kan vara ett verk av Eskils hand. Där emot är det möjligt, kanske rentav sannolikt, att den nyfunna Alstastenen är ristad av honom. I detta sammanhang skulle man vilja uttrycka en förhoppning om att snart få en undersökning ur ornamental synpunkt av Ingvarsstenarnas ur många synpunkter viktiga runstensgrupp.

Den runsten som i höst togs ut ur Tillinge kyrka är icke den enda hittills okända ristningen i socknen. Tidigare har jag meddelat läsningen på Hanstastenarna,¹⁰ som påträffades omkring 500 m ÖNÖ om kyrkan,

⁹ Se *Upplands runinskrifter* II: 2, s. 234 f (U 439).

¹⁰ Se *Fornvännen* 1943, s. 315 f.

Fig. 7. Hanstastenen 1.
The Hansta stone 1.

Sedan undersökningen av traktens runinskrifter nu avslutats, kan jag återge en bild av stenarna, se fig. 6—8.

Ytterligare två runristningar i Tillinge socken ha på senare år kommit i dagen, nämligen den fragmentariskt bevarade runstenen vid Stora Järstena samt runblocket vid Vindsberga.

Två fragment av en runsten stå nu uppställda mot flaggstången på Stora Järstenas gårdsplan, fig. 9.

Blågrå granit. Ristningsytan är starkt vittrad. Mått 1) $0,39 \times 0,38$ m; 2) $1,35 \times 0,84$ m, Inskrift: 1) . . . st . . . 2) — — + sun sea + s — . . .

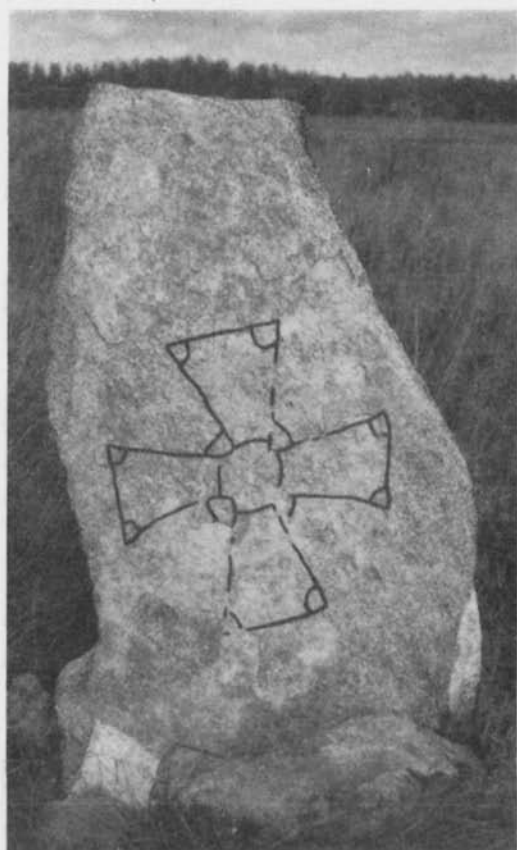

Fig. 8. Hanstastenen 2.
The Hansta stone 2.

Av ornamentiken återstår bl. a. en del av ett rundjur i Livstens stil. Svårt skadad är också ristningen på runblocket vid Vindsberga. Det befinner sig (se fig. 10) 900 m VNV om Tillinge kyrka, i skogskanten 160 m V om landsvägen Vindsberga—Mälby, 140 m VSV om torpet Nyhem, nära intill Mälby ägogräns. Ristningsytan vetter åt Ö.

Ljusröd granit. Ristningsytans höjd 1,75 m, bredd 1,60 m. Ytan är knottrig och vittrad. Linjerna äro ofta grunda och otydliga. Blockets vänstra övre del är bortslagen, se fig. 11.

Inskrift:

+ ik - ... þu - ... r + faþur + sen +

Fig. 9. Runstensfragment vid Stora Järstena, Tillinge sn.
Fragment of a rune-stone at Stora Järstena, parish of Tillinge.

Fig. 10. Runblocket vid Vindsberga, Tillinge sn.
Rune-block at Vindsberga, parish of Tillinge.

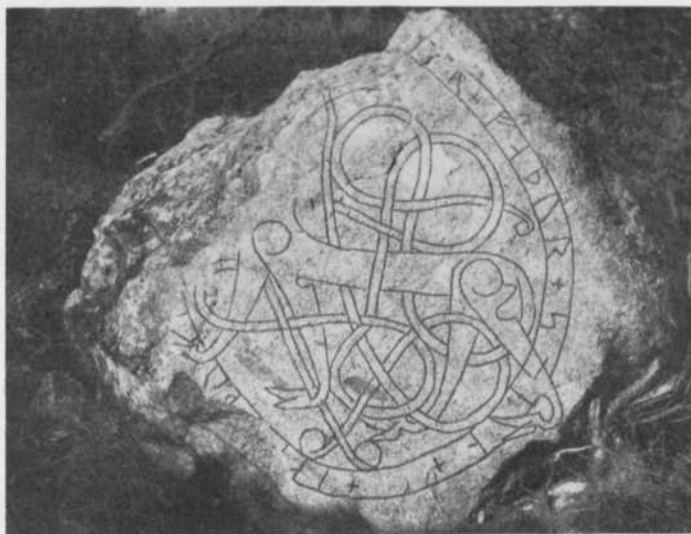

Fig. 11. Vindsberga, Tillinge sn.
Vindsberga, parish of Tillinge.

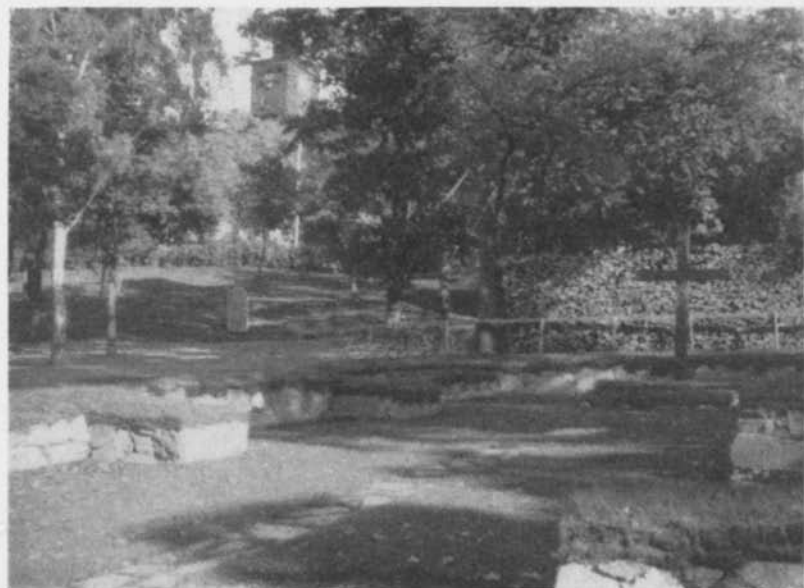

Fig. 12. S:t Ilians ruin. Runstenen synes till vänster.
Ruins of St. Ilian. The rune-stone is seen on the left.

Trots att blocket är svårt skadat, kan man anse det vara högst sannolikt, att ristningen är utförd av Livsten, vilkens verksamhetsområde omfattar just dessa trakter. Det är upplysande att jämföra Vindsbergaristningen med ett annat verk av Livsten, den signerade, hittills opublicerade runsten, som kom i dagen, då S:t Ilianskyrkan i Enköping frilades år 1942.

Runstenen låg framför högaltaret, där den hade använts som gravhäll. För att passa för sin uppgift har stenens vänstra kant huggits bort, varvid ungefär en tredjedel av inskriften och delar av ornamentiken ha gått förlorade. Stenen kan icke betecknas som nyfunnen, då på två ställen i Johannes Bureus' anteckningsböcker nämnes, att en runsten skulle finnas »inne för altaret» i den förstörda kyrkan i Enköping.¹¹ Stenen restes hösten 1946 genom Riksantikvarieämbetets försorg (G. Olson) och står nu i skolparken, 40 m N om realskolans huvudingång, nära S:t Ilians ruin, se fig. 12.

¹¹ K. B. sign. F. a. 5 n:r 98, F. a. 10:2 n:r 58 E.

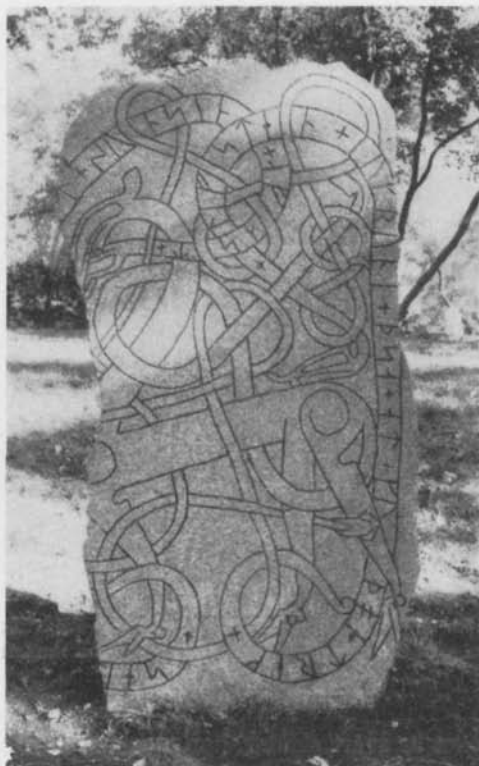

Fig. 13. Runstenen från S:t Iljans ruin.
The rune-stone from the ruins of St. Ilian.

Stenarten är grå granit. Stenens hela höjd är 2,42 m, höjd över marken 1,94 m, bredd 1 m. Man kan beräkna att stenens bredd har varit omkring 1,50 m. Ristningen är delvis jämförelsevis grund, men överallt tydlig. Några felristningar förekomma i ornamentiken, som ofta hos Livsten, men i sådana fall äro linjerna ofta mycket grunda, liksom endast skisserade, vilket visar att ristaren har iakttagit felet.

Inskrift, se fig. 12:

+	se	-	...	f	+	sun	sin	+	afast	+	lifsten	+	iuk	runi	+	þsa	+	at	+	
						5	10		15		20		25		30					
+	kuþon	træk																		
	35	40																		

»S... (lät resa denna sten) efter sin son Åfast. Livsten högg dessa runor efter en god man.»

Till läsningen: Alla inskriftens **a**- och **n**-runor ha ensidiga bistavar; **e**-runorna (2, 21) ha ett kort, brett streck vinkelrätt över huvudstaven. Inskriften börjar och slutar med skiljetecken, som i denna ristning utgöres av ett kors. 2 **e** är tydligt stunget. Av r. 3 återstår huvudstaven. En bred fåra på huvudstavens högra sida utgör troligen nedre delen av en **k**-bistav, som har skadats då stenens kant höggs bort. Efter r. 3 är kanten avslagen 137 cm. Där har det funnits plats för 15—20 runor. Skiljetecken saknas efter 25 **k**. I 39 **n** går bistaven vinkelrätt mot huvudstaven. 42 **e** är tydligt stunget, men pricken är här snarast rund. 43 **k** är ej stunget.

Ännu en, denna höst (september 1946) framtagen, runsten har säkerligen ristats av Livsten, se fig. 14. Den låg i Svinnegarns kyrka, såsom underlag åt den sydöstra pelaren under orgelläktaren. Stenen står nu i vapenhuset, t. v. om den i det föregående nämnda Ingvarsstenen.

Grå granit. Höjd 1,15 m, bredd 1,15 m. Det bevarade stycket utgör runstenens övre del. Stenen har tydligen slagits av då den lades in i kyrkgolvet. Den såvitt jag vet tidigaste uppgiften om stenen finnes i Svinnegarns Kyrkoinventarium för år 1829 (ATA). Där uppges nämligen, att det finnes tre runstenar i kyrkan; en av dem låg »under en pelare till Orgelläktaren». I Svenska run-urkunder, andra samlingen (1857) s. 20 skriver Richard Dybeck: »År 1767 bygdes orgelläktaren i Svingarns kyrka och då lærer detta öfre stycke af en Runsten, 'för att icke ligga onyttigt', fått sin plats under en af läktarens pelare, hvars fot derföre täcker en del af ristningen.»

Fig. 14. Svinnegarns kyrka.
Svinnegarn Church.

Inskrift:

ry - . . . yk + umsten + yk + stenbyrn + litu akua + sten + at +
                   5   10   15 20   25   30   35
 + est + bruþur sin
           40   45

»(mansnamn) . . . och Holmsten och Stenbjörn läto hugga stenen efter Est, sin broder.»

Till läsningen: Inskriften har börjat i högra kanten. I 2 y finnes en grund men markerad prick, som förefaller att vara huggen. Av r. 3 återstår endast hst och ett kort stycke av bst. på huvudstavens högra sida; runan kan ha varit n. Inskriften fortsätter, efter det förlorade partiet, i stenens vänstra kant med 4 y, som är tydligt stunget. 7 m är skadat men säkert. 10 e, 12 y, 16 e och 19 y äro tydliga. 23 i är ej stunget. Skiljetecken saknas efter 25 u. 26 a står i en djup ojämnhet i ristningsytan; runan har samma utseende som 29 a och 34 a, d. v. s. bistaven går ej uppåt utan lutar något nedåt. 27 k är ej stunget. 32 e och 36 e äro tydliga. I skiljetecken efter 38 † har ristaren utelämnat lodstreck. Skiljetecken saknas efter 44 r.

Samtliga i inskriften bevarade namn äro väl kända från nordiskt område. Holmsten och Est förekomma i ett flertal uppländska runinskrifter, se U 77 och U 70. Namnet Stenbjörn är vanligt i Norge och Sverige under medeltiden. Det är också känt från Island, där namnet emellertid »tidigt gått ur bruk».¹² I runinskrifter är Stenbjörn mycket sällsynt. Det har hittills endast varit känt från två runristningar, en sörmländsk (Sö 218, Billsta, Sorunda sn) och en uppländsk (Liljegren 169, Jumkils kyrka).

I Svinnegarns ovan citerade Kyrkoinventarium från år 1829 omtalas: »Runstenar finnas Tre; En liggande till tröskel vid ingången till Sacristian, öfvermurad på bägge dess ändar . . .» Denna runsten nämns redan av Johannes Bureus, som anger dess plats vara »J Sachristie dören».

Stenen framtogs i september 1946, samtidigt med den nyss behandlade Livstenristningen, och restes utanför kyrkan, t. v. om huvudingången.

Då stenen frilades, visade det sig, att linjerna på de delar av ristningen, som hade legat dolda inne i kyrkomuren voro ifyllda med röd färg. Färgen var väl bevarad och fanns i såväl slingor som runor. Av analysen framgick att färgen består av blymönja (Pb³ O⁴), d. v. s. samma färg som tidigare några gånger har påträffats i ristningar, som ha legat skyddade sedan många århundraden. Denna sten har tydligen lagts in som tröskelsten, när sakristian byggdes. Tidigare torde ingen runsten

¹² Se E. H. Lind, Norsk—isländska dopnamn och fingerade namn från medeltiden (Uppsala 1905—1915), sp. 950.

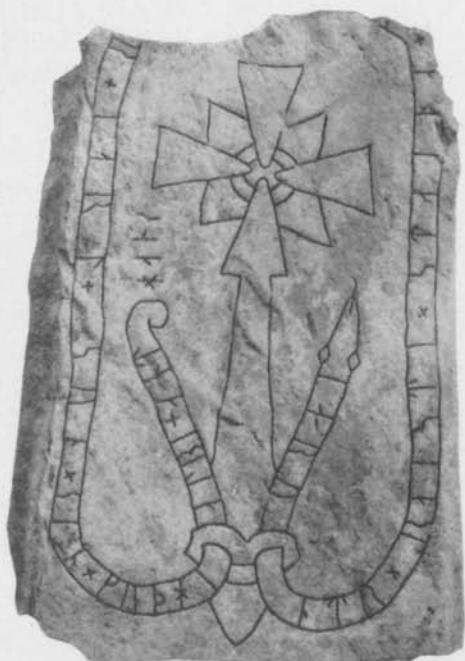

Fig. 15. Svinnegarns kyrka.
Svinnegarn Church.

ha framtagits, där den gamla färgen har varit så utomordentligt väl bibehållen.

Grå granit. Höjd 1,82 m, ristningens största bredd 1,17 m. Ristningen är genomgående djup och tydlig. Toppen är avslagen, varigenom 8 runor ha gått förlorade, se fig. 15.

Inskrift:

iaruntr × raisti × staina + þ . . . r + iarl + sun × sin × kuþ

hialbi + ant hans

»Jorund reste dessa stenar efter Jarl, sin son. Gud hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan skiljetecken. Av 20 þ återstår endast övre delen av huvudstaven och ett mycket kort stycke av bistaven upptill. Därefter är toppen avslagen. Avståndet till 21 r kan beräknas vara 85 cm. På detta stycke ha 8 runor och ett skiljetecken stått þ [isa × aifti]r. 22 i är säkert. Det stora avståndet mellan 24 r och 25 l samt mellan 25 l och 26 s beror på att ristningsytan på dessa ställen har varit och är synnerligen ojämn och därför otjänlig för ristning. 32 k är ej stunget.

De båda mansnamnen Jorund och Jarl äro vanliga i uppländska inskrifter. Jorund föreligger nu i sammanlagt 18 runinskrifter, därav 14 uppländska, 2 sörmländska, 1 västgötsk och 1 öländsk, se Sö 260, s. 226 samt S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1943, s. 315. Jarl är nu belagt i 17 inskrifter, därav 14 uppländska, 2 sörmländska och 1 östgötsk, se U 307, s. 17.

Det mest anmärkningsvärda med denna inskrift är onekligen, att samma personer, Jorund och hans son Jarl, omtalas på en annan icke långt avlägsen runsten. Hösten 1946 lagades den i fem delar sönderslagna runstenen vid Brunna n:r 2, Vårfrukyrka sn, se fig. 16. Den restes på gårdsplanen strax S om infartsvägen. Stenen¹³ är defekt, men inskriften kan suppleras med hjälp av äldre läsningar:

[iaruntr + raisti] × stain × þina + aiffir + iarl × sun [sin]

»Jorund reste denna sten efter Jarl, sin son.»

Denna inskrift är utan minsta tvivel utförd av samme ristare som har huggit den i det närmaste likalydande Svinnegarnsstenen. På den senare omtalades, att Jorund lät resa 'dessa stenar' efter sonen Jarl. Under sådana förhållanden är det naturligt att räkna med, att Brunna-stenen är den andra stenen i Jorunds runminnesmärke efter Jarl.

Dessa män ha av allt att döma bott på Brunna, och där har då också Svinnegarnsstenen ursprungligen varit rest. Från Brunna har denna, den största och ståtligaste av de två stenarna, flyttats för att användas som tröskelsten, då sakristian byggdes. När detta har skett är ej möjligt att exakt bestämma, men det har knappast skett senare än omkring år 1300. På detta sätt få vi ett exempel på en överraskande långväga transport av en runsten till ett kyrkbygge. Fågelvägen mellan Svinnegarns kyrka och Brunna är nämligen 10 km, och den kortaste nuvarande landsvägen är omkring 13 km.

Detta konstaterande är av ett visst intresse.

I samband med diskussionen om var Jarlabankestenarna i Danderyds kyrka (U 127) och Fresta kyrka (U 261) ursprungligen ha stått, avvisar Sune Lindqvist antagandet, att stenarna kunna ha varit resta vid Jarlabankes bro i Täby sn, med följande ord: »Det har sagts, att Jarlabankes stenar i Fresta och Danderyd skulle vid kyrkornas bygande ha blivit ditsläpade från Täby tä. Något rimligt skäl för ett dy-

¹³ Bautil n:r 643, Liljegren n:r 720, Dybeck n:r 87.

Fig. 16. Brunna, Vårfrukyrka sn.
Brunna, parish of Vårfrukyrka.

likt antagande har emellertid, så vitt jag funnit, icke blivit anført. I regel torde de ej sällsynta teorierna om liknande onaturliga runstenstransporter i detta blockrika landskap vara förhastade.»¹⁴

Avståndet från Jarlabankes bro till Danderyds kyrka är omkring 10 km, alltså kortare än avståndet mellan Brunna och Svinnegarns kyrka. Genom framtagandet av »Brunnastenen» i Svinnegarns kyrka har man fått ett i mitt tycke värdefullt stöd för tanken, att dylika »onaturliga runstenstransporter» verkligen ha ägt rum.

Ytterligare en fråga bör kanske i detta sammanhang beröras. Varför fördes egentligen så många runstenar till kyrkorna? Varför lades runstenar som tröskelstenar eller insattes i kyrkornas murar? »Redan i slutet af 1000-talet — stundom kanske icke 50 år efter runstenens tillkomst — har

¹⁴ S. Lindqvist, Jarlabanke-släktens minnesmärken (i: Nordiska arkeologmötet i Stockholm 1922), s. 133.

vandalismen börjat, och den har oafbrutet fortgått intill den dag som är», konstaterar Otto von Friesen.¹⁵ Man har också besvarat frågan med att hänvisa till, att »en slåthuggen runsten (var) ovanligt användbar som byggnadsmaterial, både i en kyrkvägg och som golvsten eller tröskelsten».¹⁶ Man skulle alltså vid tidpunkten för medeltidskyrkornas uppförande finna en stor pietetslöshet och vandalism gentemot runstenarna. Skulle man icke våga ifrågasätta, att anledningen till de långväga transportererna i många fall har varit den motsatta. Runstenarna ligga ju ofta som tröskelstenar eller äro inmurade med ristningsytan utåt.¹⁷ När kyrkan byggdes var detta självfallet den stora händelsen i bygden. Att då föra en runsten till kyrkplatsen och foga in den i den vigda muren så att den kunde ses av kyrkbesökarna, är väl kanske ändå ett tecken på en viss uppskattning av förfädernas minnesvärdar. Ur vår synpunkt är detta »vandalism» och pietetslöshet, men för medeltidens människor har detta måhända tätt sig annorlunda. Kyrktröskeln och kyrkmuren ha väl snarast uppfattats som en hedersplats för runstenen. Ser man saken så, bli åtminstone de långväga, »onaturliga runstenstransportererna» naturliga.

Den här antydda uppfattningen gäller givetvis icke i alla fall, men jag tror, att den gäller i många. Den gäller såvitt jag förstår t. ex. i fråga om »Brunnastenen» i Svinnegarns kyrka. Den stenen lades in i sakristiedörren med ristningen lysande av röd färg. Färgen nöttes snart bort i dörröppningen men bevarades på de delar, som lågo dolda inne i kyrkmuren.

Då det säkert har förflutit mer än två århundraden mellan den tid då stenen ristades och den tidpunkt, då man lade in den i dörren, kan slingornas välbevarade färg givetvis icke vara den »ursprungliga». Stenen måste ha blivit uppmålad ganska kort tid innan den lades in som tröskelsten. Därav har man väl rätt att draga slutsatsen, att det förekom, att runstenar traditionsenligt ha uppmålats med röd färg åtminstone fram till 1300-talet.

¹⁵ Upplands runstenar, Uppsala 1913, s. 12.

¹⁶ Upplands runinskrifter, första häftet, s. 190 (U 127).

¹⁷ Jag är naturligtvis medveten om, att ingen kan veta hur många runstenar som ha inmurats så, att inga spår av dem finnas. Några gånger har man ju påträffat stenar, som ha lagts in på sådant sätt, att de endast genom en lycklig slump ha kommit i dagen. Å andra sidan är det en hel del runstenar, som ursprungligen ha varit synliga men blivit helt dolda genom ombyggnader på 1700-talet, ett århundrade, då intresset för dessa minnesmärken i regel har varit påfallande svagt.

SUMMARY

SVEN B. F. JANSSON: *Some unknown Uppland runic inscriptions.*

A hitherto unknown runic carving in the solid rock was discovered in the spring of 1946 at Fällbro, in the parish of Täby in Uppland. The carving is badly weathered, and only the following words can be deciphered: >Vig and Otrygg and Balle had this memorial raised to their father Rodger and ...>

In all probability the rock was carved by the carver Visäte, who was well known in those parts of Uppland. Fig. 1 and 2.

In the autumn of 1946, at the suggestion of the author, a rune-stone, the greater part of which had hitherto been hidden, was taken up from the foundations of the tower of Tillinge Church. The stone was set up close to the west wall of the church, fig. 3 and 4. The inscription runs: >Vifast (had) this stone raised to Gudmund, his brother. He fell in Särkland. God help his spirit.>

Naturally the most interesting thing about the inscription is the information that Gudmund fell in Särkland, i.e. in the land of the Saracens. This Särkland lay round the lower Volga and the Caspian Sea.

As is well known, the recently discovered runic carving is not the only one which mentions this far-distant country on the borders of Europe and Asia. The author then gives an account of the rune-stones on which the place-name has been found previously: 1. Strängnäs, the Cathedral (Södermanlands runinskrifter no. 279); 2. Strängnäs, the Cathedral (Sö 281); 3. Gripsholm (Sö 179); 4. Lundby, parish of Lid (Sö 131).

These earlier known rune-stones of the name Särkland derive from Södermanland, and the newly discovered Tillinge stone will be the only Uppland inscription in which the place-name occurs. (The author points out, however, that the last runes on a rune-stone which has now disappeared from Steninge in the parish of Husby-Ärlinghundra — Upplands runinskrifter no. 439 — possibly contained the name Särkland).

As otherwise this name occurs only on the so-called Ingvar stones, the author, basing himself on the age and position of the inscription, tries to prove that the Tillinge stone also belongs to this extremely important group of rune-stones. The author would also include in this group the rune-stone which was found in the church ruins at Stora Ryttern, in Västmanland, in 1938 and a damaged stone, found in 1945 at Alsta, in the parish of Nysätra in Uppland. According to the author, the stone at Stora Ryttern bears the following inscription: >Gudlev set up staff and these stones in memory of Slagve, his son. He died in the east at Chorezm.>

Chorezm is situated in the same region as Särkland, and it therefore seems probable that Slagve Gudlevsson also took part in the ill-fated journey of Ingvar den vittfarne (the Far-travelled) to Särkland, where the bold Viking expedition met its unhappy end.

While working in a field at Alsta in the parish of Nysätra, a peasant found the lower part of a rune-stone, in the autumn of 1945, fig. 5. This place is about 20 km NE of Tillinge Church. The author considers it possible to supply one part of the damaged inscription [i × ikua]rs × lip ×. The same expression, 'in Ingvar's host', appears on an Ingvar's-stone at Svinnegarn. In that case we could then count up 27 runic inscriptions which mention the Ingvar expedition.

Fig. 6—11 show four other newly discovered inscriptions from the parish of Tillinge.

The block at Vindsberga, fig. 10 and 11, is damaged, but in spite of this, it can be established that the carving was done by Livsten, the master

rune carver, whose sphere of activities was just in this district. It is illuminating to compare the Vindsberga carving with another work by Livsten, the signed but hitherto unpublished rune-stone which came to light when St Ilian's Church at Enköping was excavated in 1942, fig. 12—13. The stone lay in front of the high altar, where it had been used as the slab over a medieval grave. In order to adapt it to its purpose, the left border of the stone had been hewn away, whereby about one-third of the inscription was lost. The stone was erected in the autumn of 1946 in the School Park at Enköping, near the ruins of St. Ilian's (see fig. 13). The inscription runs: »S... (had this stone raised) to his son Afast. Livsten carved these runes in memory of a good man».

Yet another rune-stone brought to light this autumn (1946) was certainly the work of Livsten. The stone lay in Svinnegarn Church, as the foundation of the south-east pillar under the organ gallery. The stone has now been set up in the inner porch. It is not complete; the piece remaining is the upper part of the rune-stone (see fig. 14). The inscription runs: »R... and Holmsten and Stenbjörn has this stone cut to Est their brother.»

On the same occasion there was taken from Svinnegarn Church the stone — long known, but never completely interpreted — which had lain as the threshold stone to the sacristy. The greater part of the inscription had previously been hidden by the walls of the church. The stone (see fig. 15) has now been set up immediately to the left of the west door of the church.

It proved that the lines on the parts of the carving which had been hidden under the wall were filled in with red pigment. A chemical analysis showed that the colour consisted of red pigment (Pb^3O^4). On some earlier occasions rune-stones which had lain hidden and protected for many centuries proved to contain traces of colouring, but hardly any carving exposed hitherto has had the old red pigment so well preserved as this stone in Svinnegarn Church. The inscription is of the ordinary type: »Jorund raised these stones to Jarl, his son. God help his spirit.»

A remarkable circumstance is that the same persons, Jorund and his son Jarl, are mentioned on a rune-stone not far away. At Brunna, in the parish of Vårfrukyrka, there is a stone, repaired and raised in 1946, with the following inscription: »Jorund raised this stone to Jarl, his son.» There is not the least doubt that this rune-stone was executed by the carver of the Svinnegarn stone, which has practically the same wording. On the latter it is mentioned that Jorund had »these stones» erected. It is therefore practically certain that the Brunna stone is the second of Jorund's runic memorial stones to Jarl. These two men clearly lived at Brunna, and there also the Svinnegarn stone was originally erected. Thus we have an example of the removal of a rune-stone to a church building at a surprising distance — in this case 13 km. This is of importance for the discussion of the original site of certain rune-stones. In this connection the author claims that it was not owing to lack of piety that the medieval master builder placed rune-stones as the thresholds of churches or in the walls, with the carved surfaces turned outwards.

As the carving derives from the 11th century, and the stones were placed there in about the year 1300, the colouring cannot of course be the original one. It is obvious that, in accordance with tradition, rune-stones were re-painted up to at least the 14th century.